

Kėdainių katalikų parapija XVII a.: parama ir konfliktai

Vaida Kamuntavičienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas, Istorijos katedra, V. Putvinskio g. 23, Kaunas
el. p. v.kamuntaviciene@gmail.com

Anotacija. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais Kėdainiai buvo daugiakultūris miestas, o nuo XVI a. antrosios pusės iki XVII a. pabaigos jame daugumą sudarė protestantai. Straipsnyje analizuojama XVII a. Kėdainių katalikų parapijos materialinė padėtis, santykiai su protestantais, katalikų tarpusavio santykiai. Siekiama atskleisti, su kokiomis problemomis susidurdavo katalikiškos parapijos klebonai, administruodami paribyje tarp Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų, katalikų ir protestantų bendruomenių buvusią parapiją. Tyrimas atliktas pasinaudojus Kėdainių katalikų parapijos archyvo išlikusia medžiaga, vizitacijų ir inventorių duomenimis ir kitais rankraštiniais šaltiniais.

Esminiai žodžiai: Kėdainiai, Švč. Trejybės ir šv. Jurgio parapija, katalikai, protestantai, XVII a.

Abstract. Kėdainiai was a multicultural city in the times of the Grand Duchy of Lithuania. From the second half of the 16th century to the end of the 17th century Protestants made up the majority of the population. The article sets out to analyse the material situation of the Kėdainiai Catholic parish in the 17th century, the relations between Catholics and Protestants, as well as the relations within the Catholic community. It aims to reveal the problems faced by the priests of the Catholic parish in the administration of the parish situated on the border between Vilnius and Samogitian dioceses and between Catholic and Protestant communities. The research was carried out on the basis of the material from the Archive of the Kėdainiai Catholic Parish, the data of visitations and inventories and other manuscript sources.

Keywords: Kėdainiai, Holy Trinity and Saint George Parish, Catholics, Protestants, 17th century.

Įvadas

Kėdainių Švč. Trejybės ir šv. Jurgio titulo bažnyčia¹ buvo pastatyta apie XV a. vidurį. Vilniaus vyskupijos pakraštyje sukurta parapija, prisiglaudusi prie Nevėžio upės, apėmė kairįjį jos krantą, o dešiniajame Nevėžio krante driekėsi Žemaičių vyskupija. Kėdainių šv. Jurgio parapija ribojosi su Vilniaus vyskupijos Apytalaukio, Šėtos, Žeimių, Vandžiogalos parapijomis, Žemaičių vyskupijos Josvainių parapija. 1744 m. Vilniaus vyskupijos sinodo duomenimis, parapijos riba ėjo Nevėžio upe, parapijos pakraščius žymėjo tokios vietovės kaip Pėdžiai, Nociūnai, Suleva, Valkaičiai, Vilainiai, Bitneriai, Puplaukiai². 1784 m. vizitacijos metu buvo detaliau aprašyta parapijos sudėtis. Jos duomenimis, parapijai priklausė Aristavos dvaras, Taučiūnų, Juodkiškio palivarkai, Medekšių (Zabieliškio) dvaras, Aristavos, Bublių, Valkaičių, Medekšių, Nociūnų, Stebulių, Vilainių palivarkai, Slikių ir Pelėdnagių kaimai³ bei daug mažų kaimelių ir vienkiemių, pabirusių šioje dvarais ir palivarkais apibrėžtoje teritorijoje.

Paprastai šio regiono parapijos turėdavo apie 2–3 tūkstančius gyventojų⁴. Nežinoma, kiek jų buvo šioje konkrečioje parapijoje XVII a. Mūsų dienas pasiekė tik XVIII a. antrosios pusės ir vėlesnės parapijos metrikų knygos⁵. 1675 m. vizitacijos duomenimis, tais metais Sutvirtinimo sakramentas, parapiją aplankius Vilniaus arkidiakonui, tituliniam Gratianopolio vyskupui Mikalojui Slupskiui, buvo suteiktas 522 asmenims⁶. Bet nėra žinoma, kaip dažnai šis sakramentas buvo teikiamas – į eilines parapijas vyskupas atvykdavo gana retai.

¹ 1662 m. birželio 10 d. Vilniaus vyskupas Jurgis Bialozoras po karo suremontuotą bažnyčią naujai konsekrovo Švč. Trejybės ir šv. Jurgio Kankinio titulu. Žr.: *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m., atlikta Vilniaus vyskupo Ignato Jokūbo Masalskio parėdymu*. Parengė Sigintas Jagelevičius. Vilnius, 2009, p. 98; 1853 07 09, Kėdainių parapijos vizitacija. *Kėdainių Šv. Jurgio bažnyčios archyvas*. Šiandien ji tituluojama tik šv. Jurgio titulu.

² *Synodus dioeceseanae Vilnensis ab illustrissimo, excellentissimo ac reverendissimo domino d. Michaelae Joanne Zienkovicz dei et Apostolicae Sedis gratia episcopo Vilnensi in ecclesia cathedrali sua, anno Dni MDCCXLIV. diebus 10. 11. 12. m. Febr: celebrata*. Typis mandata Vilnae Sacr: Reg: Majestatis Academ: Soc: Jesu, p. 71. „P. KIEYDANENSIS a Diaecesi Samogitiensi limitat cu[m] Fluvio dicto Niewiaza, in circumferentia vero continet Piadze, Nacuny, Sulewe, Praedium Wołkorum, Wilany, Bitnery, Puplaukie.”

³ *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m.*, p. 103–104.

⁴ Žr. plg. LITAK, Stanisław. *Parafie w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku. Struktura, funkcje społeczno-religijne i edukacyjne*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2004, s. 132.

⁵ Kaip teigiama XIX a., krikšto metrikų knygos Šv. Jurgio parapijoje imtos rašyti nuo 1651 m., o kitų sakramentų – dar vėliau. Žr.: 1820 m., Kėdainių parapijos vizitacija. *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – LVIA), f. 694-1-3999, l. 116. Internete yra paskelbta (LVIA, f. 1424-1-1) 1752–1799 m. Kėdainių Šv. Jurgio ir Aristavos bažnyčių gimimo metrikų knyga, taip pat keletas XIX a. knygų. Žr. plačiau: www.europeana.eu/portal/record/2021801/recordDescription_ARCH_1_1.html (žiūrėta 2016 04 26), taip pat žr. portale www.epaveldas.lt

⁶ KURCZEWSKI, Jan. Stan kościołów parafjalnych w djecezji wileńskiej po najściu nieprzyjacielskiem 1655–1661 r. In: *Litwa i Ruś. Miesięcznik poświęcony kulturze, dziejom, krajoznawstwu i ludoznawstwu*. Pod redakcją Jana Obsta. Wilno, 1912, t. III, z. III, s. 206; KURCZEWSKI, Jan. Mikalojaus Slupskio 1673–1677 m. vizitacijos santrauka. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka* (toliau – MAB), f. 318-26479, l. 97.

Didžiulį poveikį Šv. Jurgio parapijos gyvenimui darė fundatorių Radvilų giminė ir jų valdomas Kėdainių miestas. XVI a. viduryje Radviloms pasukus į protestantizmą, Šv. Jurgio bažnyčia buvo paversta protestantų maldos namais ir tik po didžiulių pastangų (beveik tris dešimtmečius trukusio teismo proceso) 1627 m. sudarius sutartį tarp Vilniaus vyskupo Eustachijaus Valavičiaus ir LDK etmono Kristupo Radvilos buvo grąžinta katalikams⁷. Kaip visi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestai, Kėdainiai buvo daugiakultūris ir daugiareligis miestas⁸. 1784 m. vizitacijos duomenimis, Kėdainių mieste, be katalikų, gyveno 400 liuteronų, 700 kalvinistų ir 2 000 žydų⁹. Trūksta tyrimų, kurie atskleistų, kiek jų būta anksčiau.

Šv. Jurgio bažnyčia stovėjo kairiajame Nevėžio krante ir apėmė gabaliuką šiame krante buvusio Kėdainių miesto. Didžioji Kėdainių miesto dalis buvo išsidėsčiusi dešiniajame (žemaitiškajame) Nevėžio krante. Nors jos katalikai oficialiai priklausė Josvainių parapijai, tačiau Josvainių bažnyčia buvo maždaug už 10 km nuo Kėdainių, todėl tikintieji mėliau pereidavo tiltu Nevėžio upę ir meldavosi Šv. Jurgio bažnyčioje, Žemaičių vyskupas tam neprieštaravo. Kėdainių klebonai taip pat aktyviai stengdavosi dalyvauti Kėdainių miesto gyvenime.

Anksčiau buvo analizuota XVII a. Šv. Jurgio bažnyčios vidaus įranga, apibūdinti klebonai, atkreiptas dėmesys į parapijos knygų rinkinį¹⁰, todėl šį kartą norima skirti dėmesio parapijos gyventojams, atskleisti pagrindinius Katalikų bažnyčios rėmėjus, parapijos materialinio egzistavimo pagrindą XVII a., katalikų padėties gerinimo projektus. Pagrindiniai tyrimo šaltiniai – 1675 m.¹¹ ir vėlesni parapijos inventoriai bei vizitacijų me-

⁷ SEREDYKA, Jan. Dzieje zatargów i ugody o kościół kiejdański w XVI–XVII w. In: *Odrodzenie i reformacja w Polsce*, 1975, t. XXI, s. 83–110; ŠINKŪNAS, Pelikšas. *Kėdainių miesto istorija. Krašto mokslui medžiaga*. Kaunas, 1928, p. 40–44; *Археологический сборникъ документовъ относящихся къ исторіи Северозападной Руси*. Вильна, 1870, т. VIII.

⁸ Žr., pvz., apie tokių miestų tyrimus: FRICK, David. *Kith, Kin and Neighbors: Communities and Confessions in Seventeenth-Century Wilno*. Ithaca: Cornell University Press, 2013; CIEŠLA, Maria. *Communities and Their Temples: Orthodox, Jewish, Protestant, and Catholic: Religious Delimitations in the Historical Topography of Sluck*. *Acta Poloniae Historica*, 2017, nr. 116.

⁹ *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m.*, p. 104. Tačiau reikia turėti galvoje, kad žydų skaičius išaugo maždaug dvigubai po XVII a. vidurio karų, o ypač padidėjo XVIII a. antrojoje pusėje. MEILUS, Elmantas. *Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje – XVIII a. Raida, gyventojai, amatai, prekyba*. Vilnius, 1997, p. 47–48.

¹⁰ KAMUNTAVIČIENĖ, Vaida. Kėdainių katalikų bažnyčia ir jos biblioteka 1675 m. *Logos*, 2016, Nr. 88, p. 168–175 (litlogos.eu/L88/Kamuntaviciene.html); *Logos*, 2016, Nr. 89, p. 129–139 (http://www.litlogos.eu/L89/Logos_89_129_139_Kamuntaviciene.pdf).

¹¹ [1675 m.] Kėdainių parapiinės bažnyčios inventorius. *LVIA*, f. 694-1-3970, l. 94–107; 1675 m. Kėdainių parapiinės bažnyčios inventorius. *LVIA*, f. 1671-4-370, l. 77–85. Vienas šio inventoriaus lapas saugomas: *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas* (toliau – KAKA), b. 136, l. 112; KURCZEWSKI, Jan. *Stan kościołów parafjalnych*, p. 206; KURCZEWSKI, Jan. Mikalojaus Slupskio 1673–1677 m. vizitacijos santrauka. *MAB*, f. 318-26479, l. 97.

džiaga¹². Pasinaudota XVII a. katalikų dvasininkų susirašinėjimų su Kėdainių savininkais dokumentais, parapijos turtais dokumentais, teismų sprendimais, įrašų aktų knygos nuorašais ir pan. medžiaga, kuri anksčiau sudarė Kėdainių katalikų parapijos archyvą, o šiuo metu yra saugoma Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje ir Lietuvos valstybės istorijos archyve¹³. Šiuos duomenis papildė bažnyčios fundatorių ir koliautorių Radvilų archyvo, saugomo Varšuvos centriname senųjų aktų archyve, dokumentai¹⁴.

Kėdainių miesto istorija domimasi nuo seno, tačiau dažniau ji dėmesio sulaukia kaip daugiakultūris miestas, protestantiškos kultūros židiny¹⁵, todėl kyla noras ištirti, kaip tokioje erdvėje jautėsi katalikiška parapija, kaip XVII a. Kėdainių gyventojai katalikai derino savo būtį prie daugiakultūrio miesto ritmo, kaip rėmė savo parapiją, kokias matė jos ateities vystymosi kryptis. Chronologiškai tyrimą galima būtų apibrėžti 1627–1713 m.: nuo Šv. Jurgio bažnyčios sugražinimo katalikams iki momento, kai Kėdainiuose buvo sukurta dar viena katalikų parapija. Šiame straipsnyje pirmiausia bus aptarta Kėdainių parapijos žemėvalda, nustatyti pagrindiniai parapijos rėmėjai, po to pateikti katalikų ir protestantų bei pačių katalikų tarpusavio santykių pavyzdžiai, leidžiantys geriau suvokti parapiją kamavusias problemas XVII a. Tyrimas nepretenduoja išsamiai atskleisti katalikų ir kitatikų santykius XVII a. (nenagrinėjami santykiai su žydais ir kt.), tačiau keli plačiau pristatyti konfliktiniai epizodai padės geriau suvokti katalikų padėtį daugiakultūriame mieste.

¹² 1796 m. Kėdainių parapijos vizitacija. LVIA, f. 694-1-3998, l. 148–151; 1820 m. Kėdainių parapijos vizitacija. LVIA, f. 694-1-3669, l. 106–128; 1853 07 09, Kėdainių parapijos vizitacija. *Kėdainių Šv. Jurgio bažnyčios archyvas* (už galimybę pasinaudoti pastaruoju dokumentu dėkinga Kėdainių krašto muziejaus istorikui Vaidui Baniui); *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m.*, p. 97–107.

¹³ Kėdainių parapijos dokumentai. LVIA, f. 1671-4-370; Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – VUB), f. 57-B53-1259; 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378; Kėdainių valdos dokumentai. VUB, f. 4 (A205); Kėdainių parapijos dokumentai. LVIA, f. 1671-4-370.

¹⁴ *Archiwum Główne Akt Dawnych* (toliau – AGAD), *Archiwum Radziwiłłów VIII*.

¹⁵ Kėdainių miesto istorijos tyrimai gana gausūs. Žr. pagrindines pozicijas: ПТАШКИН, Илья. *Местечко Кейданы (Опыт историко-экономического описания)*. Ковно, 1899; ŠINKŪNAS, Pelikšas. *Kėdainių miesto istorija. Krašto mokslui medžiaga*. Kaunas, 1928; ŽIRGULIS, Rimantas. *Kėdainių karmelitų vienuolija XVIII–XIX a. I trečdalyje*. Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto diplominis darbas. Vadovas Stasys Pamerneckis. Kėdainiai, 1993; TYLA, Antanas. *Kėdainių magdeburginio miesto teisių ir valdymo raida. Iš: Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai*, t. 3, Kėdainiai. Sudarė Antanas Tyla. Vilnius, 2002; JUKNEVIČIUS, Algirdas. *Škotų palikimas Kėdainiuose*. Vilnius, 2015; JUKNEVIČIUS, Algirdas. *Senieji Kėdainiai. Istorija ir įdomybės*. Kėdainiai: Inter se, 2017. Apie Kėdainius galima rasti informacijos bendro pobūdžio miestų ir jų bendruomenių tyrimams skirtose knygose, pvz.: MIŠKINIS, Algimantas. *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai*, 1 knyga. Vilnius, 2004; MEILUS, Elmantas. *Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje – XVIII a. Raida, gyventojai, amatai, prekyba*. Vilnius, 1997; BAJER, Peter Paul. *Scots in the Polish-Lithuanian Commonwealth, 16th–18th Centuries. The Formation and Disappearance of an Ethnic Group*. Leiden, Boston: Brill, 2012. Reformacijos istorija Kėdainiuose atsispindi šiuose šaltiniuose: LUKŠAITĖ, Ingė. *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje. XVI a. trečias dešimtmetis – XVII a. pirmasis dešimtmetis*. Vilnius, 1999; LUKŠAITĖ, Ingė. *Kėdainių reikšmė Lietuvos reformacijoje. Iš: Mokslinės konferencijos „Kėdainių savivaldybei – 400“ pranešimų tezės*. Kėdainiai, 1990.

Parapijos žemėvalda

Jerzy Ochmański tyrimų duomenimis, Kėdainių šv. Jurgio parapija pateko į turtingų Vilniaus vyskupijos parapijų sąrašą, nes jai fundatoriai Radvilos XV a. suteikė net 54 dūmus¹⁶. Šios gėrybės buvo prarastos Reformacijos epochoje. 1627 m. sutartimi Kristupas Radvila pažadėjo iš naujo aprūpinti Šv. Jurgio bažnyčios kleboną pajamomis, kurios turėjo tapti pagrindiniu jo pragyvenimo šaltiniu. Katalikų klebonui žadėta paskirti 5 margus žemės mieste, ten įrengtuose sklypuose jam leista laisvai statyti namus ir juos nuomoti, užsiimti ūkine veikla su sąlyga, kad nebūtų kenkiama miesto įplaukoms. Klebonui suteikta teisė laisvai naudotis keliu, vedančiu iš miesto į bažnyčią ir iš klebonijos prie upės. Taip pat pažadėta duoti 7 000 auksinų, kad už šiuos pinigus vyskupas ir klebonas įsigytų valdą, kurią nuomotų, ir kasmet iš jos gautų po 500 auksinų pajamų¹⁷. Šiuos materialinius įsipareigojimus K. Radvila įvykdė. Klebonui buvo suteikta dar daugiau – 8 margai žemės vietoje numatytų 5 margų. Vietoje žadėtų 7 000 auksinų K. Radvila iš Rapolo Ukolskio nupirko Bojanų (*Bojany*) kaimą Vilkijos paviete, Žemaitijoje, ir atidavė Kėdainių klebonui¹⁸. Apie tai byloja klebono ir Vilniaus kapitulos 1629 m. gegužės 28 d. kvitas¹⁹.

1675 m. Kėdainių parapijos inventoriuje buvo aprašytos klebono žemės. Iš jo matyti, kad K. Radvilos suteikti 8 margai buvo vadinami Kunigiškėmis (*Kunigiszki*), turbūt taip pavadinti dėl priklausymo katalikų kunigui. 1675 m. ten buvo 20 sklypų ir juos apsėdusios 25 miestiečių šeimos. Nuo kiekvieno sklypo gyventojams reikėjo atlikti prievolės klebonui: atvežti po 4 vežimus malkų, sumokėti po 2 auksinus ir kažkiek grašių, po 4 dienas per metus vežti šieną ir imti derlių (pagal poreikį pėsčiomis ar su arkliu ir vežimu), duoti piemenį arkliams ir kitiems gyvuliams ganyti²⁰. 1674 m. rugsėjo 7 d. dokumente užsimenama apie Kunigiškių gyventojų mokėtus mokesčius klebonui²¹.

Kita valda – Pakšteliškių (*Paxteliszki*) palivarkas, kurį 1657 m. rugsėjo 17 d.²² ar spalio 12 d.²³ testamentu parapijai suteikė Kristina Dirychovaitė-Burnevičienė-Pakšteliene (*Dirychowna-Burniewiczowa-Paxtelowa*)²⁴. Suteikta valda, dar vadinta Šafleriškių ir Tomašiškių (*Szaflerzyszki, Tomaszyszki*) vardu, buvo Vilniaus gatvės pabaigoje. Be šių žemių, geradarė Kristina Kėdainių bažnyčiai paliko pinigų ir kito kilnojamojo turto²⁵. Su tuo susijęs Kėdainių klebono Motiejaus Godlevskio 1657 m. lapkričio 10 d. protestas prieš kunigaikštį Boguslavą Radvilą ir kitus jo žmones, uždraudusius burmistrams į aktų kny-

¹⁶ OCHMAŃSKI, Jerzy. *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*. Poznań, 1972, s. 102.

¹⁷ *Археологический сборник*, c. 237–243.

¹⁸ Pirkimo dokumentas. LVIA, f. 1671-4-370, l. 179.

¹⁹ SEREDYKA, Jan. *Dzieje zatargów i ugody o kościół kiejdański*, p. 102–103.

²⁰ [1675 m.] Kėdainių parapiinės bažnyčios inventorius. LVIA, f. 694-1-3970, l. 94.

²¹ 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378, l. 154.

²² *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m.*, p. 107.

²³ 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378, l. 153v.

²⁴ [1675 m.] Kėdainių parapiinės bažnyčios inventorius. LVIA, f. 694-1-3970, l. 94v–95v.

²⁵ 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378, l. 153v.

gas įrašyti Kėdainių miestietės Pakštelienės (vadintos Paštinska – *Pasztynska*) testamentą, kuriuo ji maro metu Kėdainių bažnyčiai paskyrė Tomašiškių palivarką (*Tomaszyszki*). Klebonas kaltino Radvilos žmonės atėmus iš burmistrų Pakštelienės testamentą²⁶, tokiu būdu siekus sutrukdyti, kad įsigaliojusių testamentas ir gausėtų katalikų parapijos pajamos.

Matyt, klebonui savo teises pavyko pagrįsti, nes 1675 m. Pakštelieškių palivarkas priklausė Kėdainių parapijai. Šio palivarko žemės prasidėjo iš karto už Kėdainių miesto ribos ir tęsėsi iki Obelies upės. Visi pastatai, aptverti tvora su vartais, buvo gana skurdūs, mediniai, dengti šiaudais, juos reikėjo remontuoti. Štai po šiaudiniu stogu glaudėsi suremontuota *izba* su 2 langais, priemene ir kepykla. Netoliese stovėjo senas apgriuvęs svirnas. Kitas svirnas buvo restauruotas, po vienu stogu su dviem tvartais (*odryna*). Kiti pastatai buvo prasti ir apgriuvę²⁷. 1784 m. vizitacijos duomenimis, palivarko dydis buvo 2 valakai 15 margų²⁸.

Trečiąją 7 valakų dydžio žemės valdą prie Obelies upės, vadintą Andrukiškės (*Andrukiszki, Andrykiszki*), 1667 m. rugsėjo 2 d.²⁹ suteikė karališkasis sekretorius, Kauno pilies raštininkas Steponas Pranciškus Medekša (1629–1690), prašydamas klebono kasmet aukoti po 15 mišių už visus jo giminės mirusiuosius³⁰. Kadangi bajorijai buvo draudžiama dovanoti bajoriškos kilmės žemes bažnyčiai, S. P. Medekša specialiai prieš jas užrašydamas buvo išrūpinęs Varšuvoje vykusio Abiejų Tautų Respublikos seimo leidimą, įrašytą 1667 m. LDK Konstitucijoje³¹. Deja, Seimo Konstitucijoje buvo suklysta ir vietoje Kėdainių buvo parašyta Kaunas. Užrašyme S. P. Medekša nurodė tą klaidą ir ją ištaisė³².

Dar šiandien bažnyčios sienoje yra išlikusi įmūryta lenta, bylojanti apie S. P. Medekšos fundaciją. Lentoje įrašyta, kad 1667 m. Kauno žemės teismo teisėjas dovanuoja šiai bažnyčiai 7 valakus žemės, prašydamas amžinai kasmet aukoti mišias už gyvuosius, o jiems mirus – už mirusiuosius, už motiną Feliciją (Ščensną) Šedževičiūtę (*Sczęsna Szedziewiczowna*), pirmąją žmoną Elžbietą Glinčinaitę (*Helzbieta Glinczynna*), antrąją žmoną Kotryną Oną Vorlovskaitę (*Katarzyna Anna Worlowska*), trečiąją žmoną Sofiją Podlodovskaitę, Cezario Podlodovskio dukrą (*Zophia Cezarowna Podlodowska*), sūnų Žemaičių pataurinkį Andrių Medekšą ir visus kitus giminaičius bei artimuosius, po vieną šeštadienį kiekvieną mėnesį, o tris mišias oktavose tarp Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo, šv. Stepono ir šv. Pranciškaus.

²⁶ 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. *VUB*, f. 57-B53-1378, l. 154.

²⁷ [1675 m.] Kėdainių parapiškos bažnyčios inventorių. *LVIA*, f. 694-1-3970, l. 94v–95v.

²⁸ *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m.*, p. 101.

²⁹ 1667 09 02, Vilnius, S. P. Medekšos užrašymas. *LVIA*, f. 1671-4-370, l. 197–198; 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. *VUB*, f. 57-B53-1378, l. 154.

³⁰ [1675 m.] Kėdainių parapiškos bažnyčios inventorių. *LVIA*, f. 694-1-3970, l. 94v–95v.

³¹ „A włok siedm w dobrach naszym nazwane Dowkiany w Powiecie Kowieńskim nad rzeką Obelą leżące, za cessay Urodz: Franciszka Medekszy Pisarza Grodzkiego Kowieńskiego, konsensem naszym kościołowi Kowieńskiemu [sic!] farskiemu ustąpione *authoritate praesentis Conventus salvis oneribus Reipub.* przyłączamy.” *Źr. Volumina legum*. Petersburg: Nakładem i staraniem Jozafata Ohryzki, 1860, t. 4, s. 475. Andrukiškės 1784 m. jau buvo vadintos Eiguliais (*Ejgule*). *Źr. Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m.*, p. 106.

³² 1667 09 02, Vilnius, S. P. Medekšos užrašymas. *LVIA*, f. 1671-4-370, l. 197–198.

Steponas Pranciškus Medekša yra žinomas kaip Žemaičių seniūno, LDK lauko etmono Jonušo Radvilos (iki 1655 m.), LDK lauko etmono Vincento Gosevskio (iki 1662 m.), LDK kanclerio Kristupo Zigmanto Paco patikėtinis, ne kartą XVII a. vidurio karo metu su LDK pasiuntinybe keliaavęs derėtis į Maskvą, dalyvavęs Kauno seimeliuose, Lenkijos–Lietuvos seimuose, buvęs svarbiausių LDK politinių įvykių sukuryje. Apie savo politinę veiklą jis paliko atsiminimus, išspausdintus knygoje „Atsiminimų knyga apie 1654–1668 m. įvykius Lietuvoje“³³. Deja, joje nutylima apie S. P. Medekšos asmeninį gyvenimą, religines pažiūras ir fundacijas.

Ketvirtasis Bojanų (*Boiany*) palivarkas, kurį, kaip minėta, dovanojo K. Radvila kaip 1627 m. sutarties išdavą, buvo Vilkijos paviete Žemaitijoje. 1675 m. ten stovėjo mūrinis šiaudais dengtas namas ir kiti pastatai, gana apleisti, gyveno du valstiečiai³⁴. 1714 m. rugpjūčio 21 d. Vilniaus vyskupo K. K. Bžostovskio leidimu šis palivarkas buvo išmainytas į arčiau Kėdainių buvusį Paobelio palivarką, susitarus su LDK medžiokliu Simonu Zabiela³⁵. Vėlesniu laikotarpiu buvo manoma, kad Bojanų palivarkas iškeistas į Dvarčininkų ir Melagių (*Dwarczniki, Mielagie*) kaimus³⁶. Matyt, amžiams bėgant keitėsi vietovių struktūra, o gal tiesiog buvo konkrečiau įvardyti Paobelio palivarko kaimai.

Šie duomenys rodo, kad parapijos materialinio gyvavimo pagrindas kaip įprasta tais laikais buvo žemė, pajamos iš jos. Kėdainių parapija buvo gana turtinga, o jos parapijiečiai, tiek miestiečiai (K. Pakštelienė), tiek bajorija (S. P. Medekša), gana dosnūs Katalikų bažnyčiai. Parapijos turtinė padėtis ypač sutvirtėjo po XVII a. vidurio karų. Tikėtina, kad jų sukeltos negandos vertė gyventojus labiau rūpintis amžinuoju gyvenimu ir aukoti Katalikų bažnyčiai.

Parapijiečių dovanos bažnyčiai

Pagrindiniai parapijos bajorai, be Radvilų, buvo Zabielių, Medekšų, Šiukštų ir kitos giminės, netoliese turėjusios savo dvarus. Neatsitiktinai jie buvo prisidėję prie bažnyčios išlaikymo – paskyrę žemių ir kitų reikmenų. Tačiau Katalikų bažnyčia rūpinosi ir kiti parapijiečiai, inventoriuose išliko surašytos jų įvairios dovanos bažnyčiai.

Štai 1641 m. gegužės 15 d. išrašo iš Kauno pilies teismo dokumentų duomenimis, Kauno pilies teismo teisėjas Simonas Zabiela Kėdainių parapinei bažnyčiai dovanojo 20 kapų grašių ir įsipareigojo savo Medekšių valdos pajamomis sutvarkyti bažnyčios rūšį – prašė, kad būtų čia palaidotas³⁷. 1678 m. rugpjūčio 11 d. Kauno pilies teisme Kė-

³³ [MEDEKSZA, Stefan Franciszek] *Stefana Franciska z Prószcza Medekszy, sekretarza Jana Kazimierza, sędziego ziemskiego kowieńskiego, Księga pamiętnicza wydarzeń zaszlych na Litwie 1654–1668*, z rękopismu powierzonego Akademii wydał Władysław Seredyński. Kraków, 1875.

³⁴ [1675 m.] Kėdainių parapinės bažnyčios inventorius. *LVIA*, f. 694-1-3970, l. 94v–95v.

³⁵ *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m.*, p. 105–106.

³⁶ 1796 m. Kėdainių parapijos vizitacija. *LVIA*, f. 694-1-3998, l. 150.

³⁷ 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. *VUB*, f. 57-B53-1378, l. 153v.

dainių klebonas Leonardas Narmontas kaltino Simoną Zabiėlą nevykdant savo senelio testamentu nurodymo³⁸. 1697 m. liepos 29 d. Kauno pateisėjis Simonas Zabiela pateikė kvitą, kad 1667 m. balandžio 24 d. Balcerui Volkui (*Wolk*) užrašė Akmenų (*Okmiany*) valdos valstiečius, su sąlyga, kad jis suteiks 300 auksinų pagal senelio užrašymą Kėdainių bažnyčiai³⁹. Matyt, dėl to 1680 m. rugsėjo 16 d. Barbora Volkienė (*Wolkowa*) testamentu Kėdainių bažnyčiai paskyrė du valstiečius (300 lenkiškų auksinų vertės) Akmenų arba Beinaičių (*Okmianach, Beynacyiach*) kaime, Ukmergės pavieta, įpareigodama aukoti 24 mišias per metus, kas antrą kiekvieno mėnesio savaitę⁴⁰.

1650 m. rugsėjo 7 d. buvo paskelbtas konsistorijos teismo dekretas Kėdainių klebono byloje prieš Valerijoną Šiukštą, kad neatidavė 5 000 auksinų ir kilnojamojo turto, tarp kurio buvo sidabro ir aukso dirbinių, paskirtų Kauno pakamarienės Barbaros Šiukštienės Kėdainių bažnyčiai⁴¹. Smolensko vaivada Adomas Sakavičius (*Sakowicz*) Kėdainių parapijai buvo paskyręs 2 000 auksinų, apie juos buvo užsiminta Kėdainių klebono A. Cholchovskio (*Cholchowski*) testamente 1669 m. birželio 28 d.⁴²

Taigi, piniginius užrašymus parapijai, kaip buvo įprasta LDK laikais, buvo gana sunku išieškoti ir įvykdyti mirusių giminaičių sąlygas, jeigu jie būdami gyvi nespėdavo to padaryti.

1675 m. bažnyčios sidabrinų reikmenų inventoriuje nurodytos kelios pavardės asmenų, dovanojusių brangių daiktų parapijai. Vieną sidabro taurę, paausnotą, su iškaltomis rožytėmis, buvo dovanojęs pats Vilniaus vyskupas Eustachijus Valavičius, matyt, džiaugdamašis dėl iš esmės sėkmingai 1627 m. pasibaigusio teismo proceso su evangelikais, taip paminėdamas bažnyčios atgavimą. Kai kuriuose sidabro dirbiniuose buvo tik iškalti inicialai, vardai ar herbai (inicialai K:A.N. ir herbas ant mažos sidabro taurės; vardas Baltramiejus ir herbas ant kitos mažos sidabro taurės⁴³; herbas ir inicialai K:D.A.B. ant dviejų didelių sidabro žvakidžių; inicialai W:H.M.I.M.R.I.K.M. ant kitos poros sidabro žvakidžių⁴⁴).

Vieną sidabro pateną dovanotojo Andrius Karolis Stankevičius (*Stankiewicz*), įsprausdamas ant jos savo vardus, pavardę ir herbą⁴⁵. Ant dviejų didžiųjų alavinių žvakidžių buvo užrašytas Grigalius Pamarnackis (*Pamarnacki*), o ant dviejų mažesnių alavinių žvakidžių šonų buvo išraižyti liūtai ir vokiškas užrašas⁴⁶. Šv. Jurgio bažnyčioje 1675 m.

³⁸ Ten pat, l. 154.

³⁹ 1697 07 29, Kėdainiai, S. Zabielos raštas. LVIA, f. 1671-4-370, l. 209–210; 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378, l. 154.

⁴⁰ 1820 m. Kėdainių parapijos vizitacija. LVIA, f. 694-1-3999, l. 114.

⁴¹ 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378, l. 153v.

⁴² 1669 06 28, Kėdainiai, A. Cholchovskio testamentas. LVIA, f. 1671-4-370, l. 201–202; 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378, l. 154. Testamente minėta 10 000 auksinų suma, o dokumentų registre – 2 000 auksinų.

⁴³ [1675 m.] Kėdainių parapiinės bažnyčios inventorių. LVIA, f. 694-1-3970, l. 97.

⁴⁴ Ten pat, l. 98.

⁴⁵ Ten pat, l. 97v.

⁴⁶ Ten pat, l. 99v.

buvo dešimt altorių⁴⁷. Kai kurie jų buvo labiau mėgstami parapijiečių ir apdovanojami įvairiais brangiais liturginiais reikmenimis. Štai stebuklinguoju laikytą Švč. Mergelės Marijos altorių dengė raudonas uždangalas su pono Ivanovskio (*Iwanowski*) herbu⁴⁸. Turbūt tas pats ponas Ivanovskis (*Iwanowski*) buvo parapijai padovanojęs didžiulę mėlyną vėliavą, o didžiulę vyšninę vėliavą dovanojo ponas Paleckis (*Palecki*)⁴⁹.

Jau po 1675 m. vizitacijos, tačiau dar tais pačiais metais parapijai liturginių reikmenų dovanojo neįvardytos regulos vienuolės iš Vilniaus. Švč. Mergelės Marijos Rožinio (brolijos) altoriui naujų daiktų skyrė Juozapas Losickis, ponia Kuprelienė (*Kuprelowa*), Kristina Pacevičienė (*Pacewiczowa*), Jonas Koliška (*Kołyška*), o „stebuklingajam“ altoriui – Marijona Dobrovišanka (*Drobowiszanka*) (padovanojo sidabro plokštelę), Sofija Volominskienė (*Wołomska*) (taip pat dovanojo plokštelę) ir Zavišienė (*Zawiszyna*) (paskyrė juostą (*lisztwa*))⁵⁰.

1676–1677 m. aukotojais buvo Novickis (*Nowicki*) (plokštelė „stebuklingajam“ altoriui), Kotryna Steponienė (*Stephanowa*) (rankšluostėlis), Elžbieta Zastaitė (*Zastaycia*) (alba brolijos altoriui), Simonas Debeikevičius (*Debeykiewicz*) (plokštelė „stebuklingajam“ altoriui), Kauno paseniūnienė Elžbieta Tovianska-Šiukštienė (*Towianska-Szukscina*) (alba), Elžbieta Lukošaicia (*Łukoszaycia*) (2 apdangalai – *szerzynki*), Sofija Samueličienė (*Marcinowa Samueliczowa*) (sidabro plokštelė stebuklais garsėjusiam paveikslui), Kristupas Zabielskis (plokštelė stebuklais garsėjusiam paveikslui), Volminska (*Wołminska*) ir Vilbikova (*Wilbikowa*) (rankšluostis brolijos altoriui). Mirdama Palecka bažnyčiai paliko uždangalų (*zasłonki*). Daugiausia, kaip ir anksčiau, apdovanoti buvo „stebuklingasis“ ir brolijos altoriai⁵¹.

1681 m. Mykolas Smuiskis (*Smuyski*) „stebuklingajam“ ir Švč. Mergelės Marijos Rožinio (brolijos) altoriams dovanojo šilkinius uždangalus (*zasłonki*), Gabrielius Išora (*Iszora*) – du patiesalus ir kilimą (*kobierce dwa, kilim*), Ieva Zudzevičienė (*Zudziewiczowa*) – uždangalą, Vladislovas Narmontas – didelę paaukuotą plokštelę „stebuklingajam“ altoriui. Paaukuotoje plokštelėje, papuoštoje grandinėėmis, buvo pavaizduotas Švč. Mergelės Marijos Nekaltas Prasidėjimas. Pilies teismo raštininkienė Medekšienė (*Medekszyna*) paskyrė sidabro plokštelę Šv. Kryžiaus altoriui ir rankšluostį Rožinio altoriui, Mykolas Sekira (*Siekira*) – sidabro plokštelę Rožinio altoriui, Adomas Stankevičius su žmona ir Mykolas Žmuiskis (*Zmuyski*) – sidabro plokštes „stebuklingajam“ altoriui ir t. t. Netgi čigonai gegužės mėnesį paskyrė plokštelę už mirusįjį „stebuklingajam“ altoriui⁵².

⁴⁷ Didysis Švč. Trejybės ir šv. Jurgio, šoniniai Šv. Jono Krikštytojo, Šv. Onos, Švč. Mergelės Marijos (jame kabojo stebuklingu laikytas paveikslas, todėl pats altorius vadintas stebuklinguoju), Šv. Jokūbo, Šv. Motiejaus, Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo, Šv. Antano, Šv. Kryžiaus, Švč. Mergelės Marijos Rožinio (brolijos) altoriai.

⁴⁸ [1675 m.] Kėdainių parapinės bažnyčios inventorius. LVIA, f. 694-1-3970, l. 101v.

⁴⁹ Ten pat, l. 105.

⁵⁰ Ten pat, l. 84.

⁵¹ Ten pat, l. 84v–85.

⁵² Ten pat, l. 85–85v.

Iš šių pavardžių galima spręsti, kad parapiją rėmė smulkūs bajorai ar Kėdainių miestiečiai katalikai, buvę ne tik lietuvių, bet ir vokiečių kilmės. Aukotojams buvo svarbu bažnyčioje palikti savo ženklą – iškalti ar išausti giminės herbą, pavardę, vardą ar bent jau inicialus. Vilniaus vyskupo Eustachijaus Valavičiaus dovanota taurė liudijo apie vyskupo išskirtinį dėmesį Kėdainiams. Vyskupo dovana turėjo raginti parapijos žmones būti dievobaimingais katalikais. Stebuklais garsėjęs altorius netgi patraukė Kėdainių čigonų dėmesį, kurie taip pat jam paskyrė savo auką.

Katalikų ir evangelikų santykiai: kova dėl Dievo Kūno procesijos

1627 m. sudaręs sutartį su vyskupu E. Valavičiumi Kėdainių savininkas Kristupas Radvila pažadėjo savo pavaldiniams nedrausti lankytis Katalikų bažnyčioje, paliko jiems laisvę pasirinkti religiją, o klebonas turėjo evangelikams ir jų mokyklai nedaryti jokių nuostolių. Buvo pažadėta, kad prie Katalikų bažnyčios nebus funduotas joks vienuolynas, prie jos galės reziduoti tik klebonas arba jo vikaras. Katalikų bažnyčios patronato teisė palikta fundatoriams evangelikams Radviloms⁵³. Tačiau realiame gyvenime ne taip paprasta buvo įgyvendinti šiuos punktus, juo labiau kad abi pusės, tiek protestantai, tiek katalikai, siekė kuo labiau išplėsti savo įtakas mieste ir apylinkėse.

Kėdainių katalikams svarbiausias metinis viešas įvykis buvo Dievo Kūno šventė, tituliniai parapijos atlydiniai, kurių metu buvo rengiama Dievo Kūno procesija⁵⁴. Dar svarstant 1627 m. sutartį katalikai norėjo, kad jiems būtų leista šios šventės metu rengti procesiją visame Kėdainių mieste, o evangelikai siekė, kad būtų apsiribota Šv. Jurgio bažnyčios šventoriumi. Pagaliau 1627 m. galutinis sprendimas nebuvo priimtas, nutarta kasmet šį reikalą spręsti individualiai.

Tolerancijos ir religinių konfliktų ankstyvųjų naujųjų laikų Europoje tyrinėtojo Benjaminio J. Kaplano tyrimų duomenimis, viešų renginių – švenčių, procesijų ir laidotuvių – metu susidarydavo geriausios sąlygos kilti konfliktams tarp skirtingų tikėjimų atstovų⁵⁵. Pirmaisiais metais po sutarties pasirašymo Dievo Kūno procesija vyko už šventoriaus ribų⁵⁶. Tačiau 1629 m. procesijai nebeleista išeiti į miestą⁵⁷. 1630 m. gegužės

⁵³ *Археологический сборник*, c. 237–243.

⁵⁴ Apie bažnytinės procesijas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, ypač meninį jų apipavidalinimą, plačiau žr. GRICIŪTĖ-ŠVEREBIENĖ, Liepa. *XVII–XVIII a. bažnytinės procesijos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2011.

⁵⁵ KAPLAN, Benjamin J. *Divided by Faith. Religious Conflict and the Practice of Toleration in Early Modern Europe*. Cambridge, Massachusetts, London, England: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007, p. 78.

⁵⁶ SEREDYKA, Jan. *Dzieje zatargów i ugody o kościół kiejdański*, s. 102–103.

⁵⁷ 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. *VUB*, f. 57-B53-1378, l. 153; SEREDYKA, Jan. *Dzieje zatargów i ugody o kościół kiejdański*, s. 107.

18 d. Kėdainių burmistrai ir kiti miestiečiai prašė neleisti Kėdainių klebonui Motiejui Kobilinskui Kėdainių mieste rengti procesiją. Kodėl joms taip priešintasi? Kaip matyti iš dokumentų, katalikai ne tik rengė procesijas, bet, pasinaudodami situacija, viešosiose erdvėse įrengdavo laikinus altorius ir prie jų aukodavo mišias. To protestantams buvo per daug. Pernelyg ryškiai ši katalikų šventė išsiskirdavo iš santūrių protestantiškų religinių apeigų ir galėjo patraukti į savo pusę daugiau narių. Kristupas Radvila pasipiktinęs uždraudė kilnojamus altorius, teigdamas, kad, iškilę miesto žemėje, jie buvo jo privačių teisių ir privatinės nuosavybės pažeidimas. Etmono nuomone, katalikai galėjo jiems išskirtose žemėse kaip norėjo taip garbinti Dievą, tačiau neturėjo teisės veržtis į jo privacias valdas⁵⁸. Tokiu būdu K. Radvila siekė katalikus praktiškai „uždaryti“ kairėje Nevėžio pusėje, neišleisti jų į dešinę upės pusėje išsiplėtusį miestą. Akivaizdus tokios politikos pavyzdys – 1636 m. įvykiai, užfiksuoti katalikų skunduose. 1636 m. birželio 20 d. surašyto dokumento duomenimis, kunigaikštis K. Radvila neleidęs dešiniojo kranto katalikams apsilankyti Šv. Jurgio bažnyčioje, vietoje to liepęs eiti į evangelikų maldos namus. Tačiau katalikai su tuo nesutiko, ilgą laiką prastovėję vietoje, patraukė į savo namus⁵⁹.

1644 m. gegužės 6 d., artėjant Dievo Kūno procesijos laikui, tuometinė Kėdainių šeiminkė kunigaikštienė Ona Radvilienė prašė Kėdainių klebono Mikalojaus Karolio Bialozoro neiti su procesija į „žemaičių miestą“ (jos argumentais, tokių procesijų rengimo tradicijos niekuomet Kėdainiuose nebuvo), priekaištavo, kad jis pažeidė 1627 m. sutartį ir klebonijoje laikė dominikoną Severiną⁶⁰. Iš tiesų šia prasme kunigaikštienė buvo teisi, dar M. Kobilinskas netrukus po sutarties sudarymo laikė prie savęs vienuolį⁶¹. Nors vienuolynas prie bažnyčios funduotas nebuvo, tačiau pavieniai vienuoliai parapijoje apsigyvendavo – tapdavo klebono vikarais. Taigi, formaliai sutartis lyg ir nebuvo pažeista, bet praktiškai buvo surastas būdas ją apeiti.

Kėdainių klebonas, nepaisydamas ir O. Radvilienės prašymo, procesijos rengimo minties neatsisakė ir susidūrė su pastarosios surengtu pasipriešinimu. Patyręs nesėkmę, 1644 m. birželio 8 d. M. K. Bialozoras Lietuvos Vyriausiajam Tribunolui skundė O. Radvilienę, kad ji, būdama disidentų tikėjimo, rodo nepagarbą Švč. Sakramentui, atima jos protėvių aprūpintos ir Lietuvos kunigaikščių funduotos bažnyčios valdas, turtą ir privilegijas, o, kas dar baisiau, nepaisydama sutarčių, uždraudė katalikams ir jų klebonui pagal seną paprotį Dievo Kūno šventės metu, 1644 m. gegužės 26 d., su Švč. Sakramentu surengti procesiją. Tos dienos išvakarėse, t. y. gegužės 25 d., kunigaikštienė atvyko į Kėdainius ir pareiškė, kad kiekvienas miestietis, jeigu norės dalyvauti procesijoje, turės sumokėti po 10 kapų lietuviškų grašių, o valstietis – po 5 kapas lietuviškų grašių. Kitą Dievo Kūno šventės dieną pasiuntė ponus Samuelį Kulvietį, Danielių Komaniagą ir Jurgį Daugelį (*Samoela Kulwiecia, Daniela Komaniagi, Jerzego Dowgiały*), kad sutrukdytų

⁵⁸ 1630 05 18 Kėdainių burmistrų ir kt. miestiečių raštas. LVIA, f. 1671-4-370, l. 239–239v.

⁵⁹ 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378, l. 153.

⁶⁰ 1644 05 06, Kėdainiai, O. Radvilienės raštas. LVIA, f. 1671-4-370, l. 231–232.

⁶¹ SEREDYKA, Jan. Dzieje zatargów i ugody o kościół kiejdański, s. 102.

nedidelei katalikų procesijai, nešančiai Švč. Sakramentą, patekti į miestą. Ant tilto per Nevėžio upę buvo pastatyti vartai, kuriuos saugojo ginkluoti asmenys. Procesijai nebuvo leista įžengti į miestą, todėl ją teko rengti tik kairiajame Nevėžio krante, šalia Šv. Jurgio bažnyčios. O dešiniojo kranto gyventojai, jeigu norėjo prisijungti prie procesijos, turėjo sumokėti minėtą muitą⁶².

Kadangi klebono kaltinimai pasiekė Lietuvos Vyriausiąją Tribunolą, buvo paskirti teismo pareigūnai (jenerolai), kurie 1644 m. rugsėjo 7 d. paliudijo, kad Dievo Kūno procesijos metu O. Radvilienė pasiuntė savo tris minėtus tarnus sugadinti klebonui procesiją, keliavusią įprastu maršrutu Šėtos gatve Kauno gatvės link ir negalėjusią persikelti per tiltą, mat ant jo buvo pastatyti vartai ir juos saugojo dvaro ir miesto kariai bei nemenkas būrys ginkluotų miestiečių. Už perėjimą per tiltą ir vartus, dalyvavimą katalikiškoje procesijoje ir mišiose bajorai turėjo sumokėti po 12 kapų, miestiečiai – po 10 kapų, valstiečiai – po 5 kapas grašių⁶³.

Panašius kaltinimus – nepagarbą Švč. Sakramentui ir katalikiškiems papročiams – Kėdainių klebonas M. K. Bialozoras išsakė ir 1646 m. gegužės 31 d.⁶⁴ Tąkart Jonušas Radvila neleido mieste rengti procesijos – pasiuntė Kėdainių seniūną Jurgį Volaną (*Wolan*) ir paseniūnį Laniewskį (*Łaniewski*) su kariais nepraleisti Dievo Kūno procesijos per tiltą į miestą, į Rotušės aikštę, o miestiečius apmokestinti 10 kapų lietuviškų grašių maitu, taip iš esmės uždrausdamas jiems dalyvauti procesijoje ir pamaldose⁶⁵. Pagaliau Kėdainių katalikų teises gynė pats Lenkijos ir Lietuvos valdovas. 1647 m. gegužės 22 d. Vladislovas IV Vaza liepė Jonušui Radvilai ir Jurgiui Volanui atvykti į teismą dėl suardytos procesijos, turėjusios įvykti 1646 m. gegužės 31 d.⁶⁶ Apie bylos baigtį žinių neturime, bet ir skundų daugiau nebeišliko.

XVII a. antrosios pusės šaltiniuose nebefiksuojami katalikų skundai dėl sunkumų rengiant Dievo Kūno procesiją. Po XVII a. vidurio karų susilpnėję „disidentai“ neturėjo jėgų aktyviai kovoti su katalikais Kėdainiuose. 1661 m. Abiejų Tautų Respublikos seime buvo patvirtintos Katalikų bažnyčios teisės visame Kėdainių mieste rengti viešus renginius ir procesijas⁶⁷.

⁶² 1644 06 08 M. K. Bialozoro raštas Vyriausiajam Tribunolui. LVIA, f. 1671-4-370, l. 191–192; 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378, l. 153v.

⁶³ 1644 09 07, Kėdainiai, Vaznio reliacija. LVIA, f. 1671-4-370, l. 199–200.

⁶⁴ 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378, l. 153v.

⁶⁵ 1646 05 31 M. K. Bialozoro skundas. LVIA, f. 1671-4-370, l. 204.

⁶⁶ 1647 05 22 Vladislavo Vazos raštas. LVIA, f. 1671-4-370, l. 253–254; 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378, l. 153v.

⁶⁷ *Volumina legum*, t. 4, p. 386. „*Miastu Kieydanom w Xięstwie Żmudzkim ob merita in Rempublicam, według Antecessorow naszych y Nas samych prawo Maydeburskie nadane, in omnibus punctis, clausulis, conditionibus, libertatibus, et continentijs, ut in authentico patet, salco in omnibus publico exercitio, tak w mieście iako y po przedmieściach, Sanctae Romanae Catholicae Ecclesiae wiecznemi czasy konfirmuiemy.*”

Katalikų konfliktai su klebonais, arba parapijos reformų vizijos

Kėdainiuose kildavo konfliktų ne tik tarp evangelikų ir katalikų. Patys katalikai konfliktavo tarpusavyje dėl įtakų mieste. Katalikų padėtis Kėdainiuose nemažai priklausė nuo parapijos klebonų. Galima teigti, kad XVII a. pirmojoje pusėje ir viduryje kėdainiečiams pasisekė, nes jų ganytojais buvo atsidavę sielovadai klebonai. Ir, kas svarbiausia, kėdainiečių katalikų ir jų klebonų pažiūros bei tikslai sutapo. Tačiau maždaug nuo aštuntojo dešimtmečio prasidėjo trintis tarp Kėdainių katalikų ir jų klebonų, pasipylė kėdainiečių kaltinimai klebonams dėl turtinių ir sielovadinių reikalų, skundai Vilniaus vyskupui.

Parapijos dokumentų registro duomenimis, 1671 m. tikintieji kaltino neįvardytą kleboną prastai prižiūrint parapijos mokyklą ir pačią bažnyčią. 1672 m. Kėdainių klebonas Martynas Rudzkiš konfliktavo su parapijiečiais. Parapijos dokumentų registre įrašytas 1672 m. vasario 26 d. sudarytas dokumentas, kuris vadinosi „Kėdainių miestiečių skundai prieš kleboną Rudzkį“⁶⁸. Gaila, nežinomas dokumento turinys. 1672 m. kovo 28 d. Kėdainių klebonas M. Rudzkiš teigė, kad Kėdainių parapijinė bažnyčia buvo apvogta ir paimti daiktai nugabenti į „žemaitišką miestą“⁶⁹. Galbūt parapijiečiai, manydami, kad klebonas netinkamai prižiūri parapijos turtus, jautėsi turį teisę juos saugoti savo namuose ir patys juos administruoti. Tai liudija apie klebono ir parapijiečių turtinius konfliktus.

M. Rudzkiš klebonavo neilgai. 1674 m. rugsėjo 7 d. Kėdainių klebonu paminėtas ne taip seniai juo paskirtas Žemaičių vyskupijos kancleris Leonardas Narmontas (*Narmont, Narmut, Marmunt*), kuris klebonavo Kėdainiuose iki pat XVIII a. pradžios⁷⁰. Tačiau ir jis konfliktavo su miesto gyventojais. XVII a. devintajame dešimtmetyje Kėdainių miestiečiai, nepatenkinti L. Narmontu, Vilniaus vyskupui surašė raštą (nedatuotą) su kaltinimais klebonui netinkamai prižiūrint parapiją (*Puncta raptim wypisane do Jm x Bis[kupa] Wilen[skiego]*)⁷¹. Šiame rašte miestiečiai suformulavo 6 punktus, kaip pagerinti katalikų padėtį mieste.

Šis raštas rodo, kad Kėdainių katalikai tuo metu troško: 1) iš Radvilų atimti patronato teisę (teigė padėsią klebonui tai pasiekti teisiniu būdu); 2) bažnyčios aukas (*pia legata*) pavesti saugoti ne klebonui, bet parapijos sindikui ir Kėdainių bažnyčios vyresniesiems; 3) mokyklos mokytoju paskirti du pasauliečius (ligi tol mokė pats klebonas); 4) pono Volko lėšas ir valstiečius su palivarku kaip anksčiau laikyti miestiečių dispozicijoje, o

⁶⁸ 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. *VUB*, f. 57-B53-1378, l. 154. „Quaerimonia mieszczan kieydan[skich] posłane przeciw jx Rudzkiem pleb[anem].“

⁶⁹ 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. *VUB*, f. 57-B53-1378, l. 154; KRAHEL, Tadeusz. Spory graniczne między diecezją żmudzką i wileńską w XVII–XVIII wieku. *Soter*, 2009, nr. 31 (59), s. 129.

⁷⁰ L. Narmontas minėtas klebonu 1675 m. vasario 3 d., 1678 m. rugpjūčio 11 d., 1697 m. liepos 29 d. Žr.: 1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. *VUB*, f. 57-B53-1378, l. 154; KURCZEWSKI, Jan. Stan kościołów parafjalnych, p. 206; KURCZEWSKI, Jan. Mikalojaus Slupskio 1673–1677 m. vizitacijos santrauka. *MAB*, f. 318-26479, l. 97.

⁷¹ Dokumentų saugyklose surasti trys šio rašto nuorašai: Kėdainiečių raštas Vilniaus vyskupui. *VUB*, f. 4 (A205), b. 17295; *VUB*, f. 4 (A225), b. 17679 (šiame variante pieštuku užrašyta 1680 m. data); *AGAD*, AR VIII, nr. 133, l. 5–6.

miestiečiai viso miesto vardu įsipareigojo kasmet mokėti po 8 procentus parapijai; 5) taip kaip kunigo Motiejaus Godlevskio laikais Švč. Rožinio brolijos vikaru samdyti dominikoną, o ne kunigą pasaulietį; 6) leisti Kėdainių miestiečiams, turintiems mieste teisėtai už nuosavas lėšas įsigytus namus, juose išlaikyti savo sūnus vienuolius, ypač pranciškonus ir dominikonus, o viename iš namų, jį pašventinus, leisti aukoti šv. mišias ir atlikti Švč. Rožinio brolijos apeigas, turėti mokyklą vaikams mokyti. Kėdainių miestiečiai žadėjo vyskupui šiam reikalui paskirti tiek lėšų, kiek reikės.

Šių permainų iniciatoriais buvo raštą pasirašę Kėdainių tarėjas Jonas Ruševičius, Kristupas Valaška, Jurgis Liškovskis, Jonas Dimševičius, Jurgis Tžebševskis, Jurgis Andželskis, Mykolas Turkevičius, cecho meistras Jurgis Šalkovskis, cecho meistras Stanislovas Stankūnas ir kt.⁷² Taip pat Kazimieras Smuiskis ir Jokūbo Jodzevičiaus žmona, kurių parašai yra ant kito skundo Vilniaus vyskupui⁷³.

Kėdainiečiai, siūlydami šiuos 6 punktus ir nerimaudami dėl tuometinės katalikų padėties Kėdainiuose, teigė, kad priešingu atveju katalikų tikėjimas mieste negalėtų plėtotis. Iš esmės Kėdainių katalikai norėjo atsisakyti 1627 m. sutarties punktų dėl patronato teisės ir dėl draudimo vienuoliams kurtis parapijoje, taip pat jie norėjo turėti daugiau įtakos administruojant parapijos turtą.

Kėdainiečių skundas liudija, kad prie Kėdainių parapinės bažnyčios, iš esmės apeinant 1627 m. sutartį, XVII a. šeštajame dešimtmetyje, klebonaujant M. Godlevskiui, kaip vikaras gyveno dominikonų vienuolis. Kėdainiečiai troško ir toliau matyti vienuolius savo mieste, tam reikalui negailėjo savo lėšų, rodė iniciatyvą – rašė prašymą Vilniaus vyskupui. Jei miestiečių reikalavimai būtų įgyvendinti, tai faktiškai būtų reiškę vienuolino įsikūrimą Kėdainių mieste, 1627 m. sutarties pažeidimą.

Taip pat kėdainiečiai katalikai buvo susirūpinę parapinės mokyklos būkle. Nuo 1625 m. Kėdainiuose veikė evangelikų mokykla, kuri 1647 m. buvo performuota į *Gimnasium Illustre* („Šviesiąją gimnaziją“), išsiskyrė aukštu mokymo lygiu⁷⁴. Katalikiško mokslo lyderiai jėzuitai mieste kurtis negalėjo. Katalikų tėvų vaikai Kėdainiuose neturėjo galimybių įgyti gero išsilavinimo, nebent būtų mokomi privačiai. Štai 1675 m. Kėdainių katalikų parapijos vizitacijos reformavimo dekrete buvo nurodyta, kad klebonas privalo uždrausti katalikams tėvams leisti vaikus, norinčius tinkamai išmokti lotynų kalbą, į kalvinistų mokyklas, nes ten jie pasiima erezija⁷⁵. Iš tiesų, nors tokios praktikos sutinkamos ir kitose Europos šalyse, leisti vaiką į kito tikėjimo mokyklą reiškę, kad jis susipažins su

⁷² „Jan Ruzzewicz rayca Kieyd, Krzysztof Wołoczko, Jerzy Łyszowski, Jan Dymaszewicz, Jerzy Trzebszewski, Jerzy Andzelski, Michał Turkiewicz, Jerzy Szalkowski cechmistrz, Stanisław Stankun, Michał iakis y więcej przy nich innych x.x.” Kėdainiečių raštas Vilniaus vyskupui. VUB, f. 4 (A225), b. 17679.

⁷³ Žr. Kėdainiečių skundas. AGAD, AR VIII, nr. 133, l. 7.

⁷⁴ ŠINKŪNAS, Peliksas. *Kėdainių miesto istorija*, p. 22–23; TYLA, Antanas. Kėdainių magdeburginio miesto teisių ir valdymo raida, p. 18–19.

⁷⁵ KURCZEWSKI, Jan. Stan kościołów parafjalnych, s. 206; KURCZEWSKI, Jan. Mikalojaus Slupskio 1673–1677 m. vizitacijos santrauka. MAB, f. 318-26479, l. 97.

kita religija, susiras kito tikėjimo draugų ir gali potencialiai atsiversti⁷⁶. Bet ką klebonas galėjo padaryti, jeigu miestiečiai troško mokslo ir neturėjo kitos alternatyvos.

Dar viename tų pačių kėdainiečių skunde suformuluoti asmeniškai kaltinimai klebonui L. Narmontui, išreikštas pasipiktinimas jo kasdieniu elgesiu. Kėdainiečiai kaip tikintieji teigė pagal seną paprotį turį teisę vyskupui išsakyti savo nusiskundimus. Vyskupas vizitacijos metu iš sakyklos turėjo paklausti, ar tinkama parapijoje tvarka, ar nėra skundų, o tikintieji turėjo atsakyti. L. Narmontas buvo apskųstas dėl trijų dalykų: 1) dėl nedera- mo elgesio su parapijiečiais. Pateikti net du tokio elgesio pavyzdžiai. Abraomas Gelna (*Gielna*), iš senos giminės kilęs miestietis, norėjo palaidoti savo sūnų ir davė laidotuvėms klebonui pinigų pagal savo menkas galimybes. Tačiau klebonui pasirodė, kad nepakan- kamai. A. Gelna atšovė, kad jeigu to neužtenka palaidoti bažnyčioje, laidos kapuose po kryžiumi. Už šiuos žodžius klebonas per pamaldas visų miestiečių paniekai liepė A. Gelną nubausti, pasodinti bažnyčioje prirakinantą grandinę (*do kunicy*)⁷⁷. Kitas atvejis byloja, kaip klebonas liepė savo tarnams į kleboniją atvesti miestietį Grigalių Rzezniką, kur visaip jį gąsdino, kaip sakytume dabar, naudojo psichologinį smurtą. Konkretesnės šio įvykio aplinkybės liko neaiškios; 2) dėl nepagarbos bažnytinėms apeigoms. Miestiečių teigimu, žydai juokiasi, kai ketvirtadieniais ir šeštadieniais, turgaus dienomis, klebonas siunčia valstiečius su kryžiumi į miestą, kur, užuot pagarbinus Viešpatį, patiriamas išniekinimas, nes duodamas kryžius bučiuoti girtiems valstiečiams; 3) dėl bažnyčios nepriežiūros. Jau aštuoneri metai kaip nesuremontuojamas prastos būklės bažnyčios *bobinčius*, kurio stogas griūva, plytos krenta ir sužeidžia žmones⁷⁸.

Sprendžiant konfliktus, miestiečiai prašė Brandenburgo elekto (Neuburgo kuni- gaikščio Karolio Pilypo), bažnyčios koliatorės Liudvikos Karolinos Radvilaitės vyro, padėti ir tarpininkauti⁷⁹. Nežinome, kaip pasibaigė šis konfliktas, tačiau L. Narmontas liko Kėdainių klebonu iki XVIII a. pradžios, taigi, didelių pokyčių tuo metu neįvyko.

Iš šių konfliktų galima suprasti, kad dešiniajame Nevėžio krante gyvenusių kėdainiečių katalikų noras stiprinti mieste katalikų tikėjimą buvo didžiulis – jų netenkino tuometinių Kėdainių šv. Jurgio parapijos klebonų veikla. Šie procesai prisidėjo prie naujos katalikų parapijos Kėdainiuose susiformavimo. Naujasis Kėdainių savininkas katalikas Neuburgo kunigaikštis Karolis Pilypas 1704 m. rugpjūčio 24 d. Kėdainiuose fundavo karmelitų vienuolyną⁸⁰. Žemaičių vyskupas Jonas Mikalojus Zgierskis 1713 m. lapkričio 8 d. su- kūrė Kėdainiuose naują parapiją, apėmusią Kėdainių miestą ir kelis kaimus, paskyręs

⁷⁶ KAPLAN, Benjamin J. *Divided by Faith*, p. 256.

⁷⁷ Tokia bausmė už nusižengimus, dažnai taikoma Abiejų Tautų Respublikoje, buvo panaikinta tik XVIII a. pabaigoje. Nusikaltėlis buvo už rankos arba kaklo prirakinamas grandine bažnyčioje ir turėjo visų akivaizdoje tokiu būdu praleisti pamaldas.

⁷⁸ Komisarų raštas. *AGAD*, AR VIII, nr. 133, l. 8.

⁷⁹ Laiškas Brandenburgo elektui. *AGAD*, AR VIII, nr. 133, l. 10–11.

⁸⁰ 1704 08 24 fundacijos nuorašas. 1721 01 09 Kėdainių karmelitų vienuolyno vizitacija. *KAKA*, b. 142, l. 919–920. Apie karmelitų vienuolyną Kėdainiuose plačiau žr. ŽIRGULIS, Rimantas. *Kėdainių karmelitų vienuolija*.

ją administruoti karmelitams⁸¹. Parapija priklausė Žemaičių vyskupijai. Nenuostabu, kad sprendimui įsteigti šią parapiją priešinosi tuometinis Kėdainių šv. Jurgio parapijos klebonas Mykolas Petrusevičius ir Vilniaus vyskupas Konstantinas Kazimieras Bžostovskis. M. Petrusevičius dar bandė pasiremti 1627 m. sutartimi, draudusia mieste kurtis vienuoliams, tačiau laikai jau buvo pasikeitę⁸². Šiame konflikte galutinį sprendimą priėmė Apaštalų Sosto nunciatūra Varšuvoje, 1714 m. gruodžio 10 d. leidusi karmelitams veikti Kėdainių mieste⁸³. Konfliktas nuslopo, tačiau net 1784 m. Kėdainių šv. Jurgio parapijos inventoriuje karmelitai buvo kaltinami atimamą iš jų pajamas⁸⁴. Taigi, konkurencija išliko.

Išvados

Šiame straipsnyje norėta atskleisti, kaip parapijiečiai rėmė Kėdainių Šv. Jurgio bažnyčią, kokius kėlė materialinius, administracinius ir sielovadinius reikalavimus klebonams, koks buvo klebonų elgesys su parapijiečiais. Išsiaiškinta, kad XVII a. Kėdainių šv. Jurgio katalikų parapija materialiai išsilaiškė iš Kristupo Radvilos 1627 m. suteiktos Kunigiškių valdos ir Bojanų palivarko, Kėdainių miestietės Kristinos Pakšteliėnės 1657 m. testamentu užrašyto Pakšteliškių palivarko, Kauno pavieto bajoro, karališkojo sekretoriaus, Kauno pilies raštininko Stepono Pranciškaus Medekšos 1667 m. dovanotos Andrukiškių valdos. Keletas bajorų (Zabielos, Šiukštos ir kt.) parapijai paskyrė pinigų sumas, dėl kurių išieškojimo kartais tekdavo bylinėtis teismuose. Nemenkas būrys bajorų ir miestiečių (tarp jų ir Kėdainių čigonai) dovanavo bažnyčiai įvairių liturginių reikmenų, altorius puošė votais – padėkos ženklais už gautas malones. Iš aukotojų išsiskyrė Vilniaus vyskupas Eustachijus Valavičius, dovanojęs sidabro taurę.

Tyrimas parodė, kad Šv. Jurgio parapijoje netrūko konfliktų tarp katalikų ir protestantų bei tarp pačių katalikų. XVII a. pirmojoje pusėje Kėdainių protestantai ribojo pagrindinės katalikų parapijos metinės šventės – Dievo Kūno atlaidų – organizavimą mieste, t. y. neleido su procesija iš bažnyčios žygiuoti į Rotušės aikštę, laikyti pamaldas prie laikinų mieste įrengtų altorių. XVII a. antrojoje pusėje evangelikų pajėgos mieste susilpnėjo, tačiau tada katalikai ėmė konfliktuoti tarpusavyje dėl materialinių dalykų, katalikų tikėjimo plėtros būdų protestantų mieste. Kėdainių klebonui sunku buvo suvaldyti skirtingų sluoksnių parapijos gyventojus. Dešiniojo Nevėžio kranto miestiečiai, nors ir rėmė parapiją materialiai, tačiau kėlė savus reikalavimus, kaip administruoti parapijos turtą, rūpintis švietimo ir sielovados reikalais. XVII a. antrojoje pusėje jų planuose buvo

⁸¹ KRAHEL, Tadeusz. Spory graniczne między diecezją żmudzką i wileńską, s. 129.

⁸² 1714 08 28 Vilniaus vyskupo K. K. Bžostovskio ir Kėdainių klebono M. Petrusevičiaus skundas; 1715 m. LDK Vyriausiojo Tribunolo sprendimas, 1721 01 09 Kėdainių karmelitų vienuolyno vizitacija. KAKA, b. 142, l. 925v–935v.

⁸³ 1714 12 10, Varšuva, Apaštalų Sosto nunciatūros sprendimas, 1721 01 09 Kėdainių karmelitų vienuolyno vizitacija. KAKA, b. 142, l. 936–937.

⁸⁴ *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m.*, p. 100.

turėti Kėdainiuose veikiančių, nors ir nedidelį, vienuolyną, gero lygio katalikišką mokyklą, kurioje dirbtų pasauliečiai mokytojai profesionalai, miestiečiai norėjo dalyvauti skirstant parapijos pajamas. Gali būti, kad tokius jų reikalavimus skatino protestantų (ypač kalvinistų) religinės bendruomenės pavyzdys. Pripatę dalyvauti svarstant miesto reikalus, miestiečiai siekė aktyviai dalyvauti ir katalikų parapijos gyvenime. Šie konfliktai baigėsi miestiečių naudai, 1713 m. mieste buvo suformuota nauja katalikų parapija, kuria rūpinosi karmelitai, dešiniojo kranto Nevėžio gyventojai tapo nebepavaldūs Šv. Jurgio parapijos klebonui, sumenko jo pajamos ir įtaka mieste. Tačiau apskritai Katalikų bažnyčios pozicijos mieste sutvirtėjo.

Archyviniai fondai

Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD)
Archiwum Radziwiłłów VIII, nr. 133.

Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas (KAKA)
[1675 m.] Kėdainių parapiinės bažnyčios inventorius. KAKA, b. 136, l. 112.
1721 01 09 Kėdainių karmelitų vienuolyno vizitacija. KAKA, b. 142.

Kėdainių Šv. Jurgio bažnyčios archyvas
1853 07 09 Kėdainių parapijos vizitacija. *Kėdainių Šv. Jurgio bažnyčios archyvas*.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka (MAB)
Kurczewski, Jan. Mikalojaus Slupskio 1673–1677 m. vizitacijos santrauka. MAB, f. 318-26479.

Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA)
1796 m. Kėdainių parapijos vizitacija. LVIA, f. 694-1-3998, l. 148–151.
[1675 m.] Kėdainių parapiinės bažnyčios inventorius. LVIA, f. 694-1-3970, l. 94–107.
1675 m. Kėdainių parapiinės bažnyčios inventorius. LVIA, f. 1671-4-370, l. 77–85.
1820 m. Kėdainių parapijos vizitacija. LVIA, f. 694-1-3669, l. 106–128.
Kėdainių parapijos dokumentai. LVIA. f. 1671-4-370.

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (VUB)
Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1259.
1795 m. Kėdainių parapijos dokumentų sąrašas. VUB, f. 57-B53-1378.
Kėdainių valdos dokumentai. VUB, f. 4 (A205).

Šaltiniai ir literatūra

1. BAJER, Peter Paul. *Scots in the Polish–Lithuanian Commonwealth, 16th–18th Centuries. The Formation and Disappearance of an Ethnic Group*. Leiden, Boston: Brill, 2012.
2. CIEŚLA, Maria. Communities and Their Temples: Orthodox, Jewish, Protestant, and Catholic: Religious Delimitations in the Historical Topography of Słuck. *Acta Poloniae Historica*, 2017, nr. 116.
3. FRICK, David. *Kith, Kin and Neighbors: Communities and Confessions in Seventeenth-Century Wilno*. Ithaca: Cornell University Press, 2013.
4. GRICIŪTĖ-ŠVEREBIENĖ, Liepa. *XVII–XVIII a. bažnytinės procesijos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2011.
5. JUKNEVIČIUS, Algirdas. *Senieji Kėdainiai. Istorija ir įdomybės*. Kėdainiai: Inter se, 2017.
6. JUKNEVIČIUS, Algirdas. *Škotų palikimas Kėdainiuose*. Vilnius, 2015.
7. KAMUNTAVIČIENĖ, Vaida. Kėdainių katalikų bažnyčia ir jos biblioteka 1675 m. *Logos*, 2016, Nr. 88, p. 168–175 ([litlogos.eu/L88/Kamuntaviciene.html](http://www.litlogos.eu/L88/Kamuntaviciene.html)); *Logos*, 2016, Nr. 89, p. 129–139 (http://www.litlogos.eu/L89/Logos_89_129_139_Kamuntaviciene.pdf).
8. KAPLAN, Benjamin J. *Divided by Faith. Religious Conflict and the Practice of Toleration in Early Modern Europe*. Cambridge, Massachusetts, London, England: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007.
9. KRAHEL, Tadeusz. Spory graniczne między diecezją żmudzką i wileńską w XVII–XVIII wieku. *Soter*, 2009, nr. 31 (59).
10. KURCZEWSKI, Jan. Stan kościołów parafjalnych w diecezji wileńskiej po najściu nieprzyjacielskiem 1655–1661 r. In: *Litwa i Ruś. Miesięcznik poświęcony kulturze, dziejom, krajoznawstwu i ludoznawstwu*. Pod redakcją Jana Obsta. Wilno, 1912, t. III, z. III.
11. LITAK, Stanisław. *Parafie w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku. Struktura, funkcje społeczno-religijne i edukacyjne*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2004.
12. LUKŠAITĖ, Ingė. Kėdainių reikšmė Lietuvos reformacijoje. Iš: *Mokslinės konferencijos „Kėdainių savivaldybei – 400“ pranešimų tezės*. Kėdainiai, 1990.
13. LUKŠAITĖ, Ingė. *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje. XVI a. trečias dešimtmetis – XVII a. pirmasis dešimtmetis*. Vilnius, 1999.
14. [MEDEKSZA, Stefan Franciszek]. *Stefana Franciska z Prószcza Medekszy, sekretarza Jana Kazimierza, sędziego ziemskiego kowieńskiego, Księga pamiętnicza wydarzeń zaszłych na Litwie 1654–1668, z rękopismu powierzonego Akademii wydał Władysław Seredyński*. Kraków, 1875.
15. MEILUS, Elmantas. *Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje – XVIII a. Raida, gyventojai, amatai, prekyba*. Vilnius, 1997.
16. MIŠKINIS, Algimantas. *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai*, 1 knyga. Vilnius, 2004.
17. OCHMAŃSKI, Jerzy. *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*. Poznań, 1972.

18. SEREDYKA, Jan. Dzieje zatargów i ugody o kościół kiejdański w XVI–XVII w. *Odrodzenie i reformacja w Polsce*, 1975, t. XXI, s. 83–110.
19. *Synodus dioeceseanae Vilnensis ab illustrissimo, excellentissimo ac reverendissimo domino d. Michaele Joanne Zienkovicz dei et Apostolicae Sedis gratia episcopo Vilnensi in ecclesia cathedrali sua*, anno Dni MDCCXLIV. diebus 10. 11. 12. m. Febr: celebrata. Typis mandata Vilnae Sacr: Reg: Majestatis Academ: Soc: Jesu.
20. ŠINKŪNAS, Peliksas. *Kėdainių miesto istorija. Krašto mokslui medžiaga*. Kaunas, 1928.
21. TYLA, Antanas. Kėdainių magdeburginio miesto teisių ir valdymo raida. Iš: *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai*, t. 3, Kėdainiai. Sudarė Antanas Tyla. Vilnius, 2002.
22. *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m., atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu*. Parengė Sigitas Jagelevičius. Vilnius, 2009.
23. *Volumina legum*. Petersburg: Nakładem i staraniem Jozafata Ohryzki, 1860, t. 4.
24. ŽIRGULIS, Rimantas. *Kėdainių karmelitų vienuolija XVIII–XIX a. I trečdalyje*. Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto diplominis darbas. Vadovas Stasys Pamerneckis. Kėdainiai, 1993.
25. *Археографический сборникъ документовъ относящихся къ исторіи Северозападной Руси*. Вильна, 1870, т. VIII.
26. ПТАШКИН, Илья. *Местечко Кейданы (Опыт историко-экономического описания)*. Ковно, 1899.

Kėdainiai Catholic Parish in the 17th Century: Support and Conflicts

Vaida Kamuntavičienė

Vytautas Magnus University, Faculty of Humanities, Department of History, V. Putvinskio St. 23, Kaunas, Lithuania
e-mail: v.kamuntaviciene@gmail.com

Summary

The article intends to show how parishioners supported Kėdainiai Holy Trinity and Saint George Church, what material, administrative and pastoral care related requirements were placed on priests, what conflicts used to arise and how they were solved in a multi-cultural parish. The research found that in the 17th century the Kėdainiai Catholic parish received its material support from the estate of Kunigiszki as well as the folwark of Boiany granted by Krzysztof Radziwiłł in 1627, the folwark of Paxteliszki bequeathed by the resident of Kėdainiai Kristina Paxtelowa in 1657 and the estate of Andrukiszki granted by the nobleman of Kaunas district, royal secretary, clerk of the Kaunas Castle Stefan Franciszek Medeksza in 1667. Several noblemen (Zabiełło, Szukszta, etc.)

granted certain sums of money to the parish the recovery of which would sometimes even lead to court proceedings. Quite a few noblemen and townspeople (including the Gypsies of Kėdainiai) gave various liturgical objects to the church and decorated altars with votive offerings – the signs of gratitude for the mercies received.

The study showed that a number of conflicts between Catholics and Protestants as well as within the Catholic community used to arise in the Holy Trinity and Saint George Parish. In the first half of the 17th century the Protestants of Kėdainiai restricted the organization of the major annual holiday of the Catholic parish – the Feast of Corpus Christi – in the city by not allowing to hold a procession from the church to the Town Hall Square and to have a divine service near the temporary altars set up in the city. In the second half of the 17th century the forces of Evangelicals reduced in the city, but Catholics engaged in conflicts among themselves over material valuables and the ways of expanding the Catholic faith in the city. The townspeople raised their requirements for the priest as regards the administration of the parish property as well as education and pastoral care related affairs. In the second half of the 17th century the townspeople of Kėdainiai were planning to have a small monastery and a high-standard Catholic school with professional secular teachers teaching in it as well as to participate in the distribution of the parish income.

Įteikta / Received 2018 08 16
Priimta / Accepted 2018 11 15